

Turan GÜLER

Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan
Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Edebiyat Bölümü,
tuuran@hotmail.com.

ŞİİR VE GELENEK BAĞLAMINDA AKİF İNAN'IN ŞİİRİ

The Poetry Of Akif İnan In The Context Of Poetry And Tradition

Özet

Modern Türk edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen Tanzimat yıllarından bugüne Türk şiirinin en tartışmalı konularından biri gelenek kavramıdır. Tartışmanın merkezinde ise geleneğin reddedilmesi ya da geleneğin temellük edilmesi meselesi bulunmaktadır. Bu tartışma Osmanlı devletinde batılılaşma süreci ile birlikte edebiyat dışı alanlarda başlayıp edebiyata geçmiş bir tartışmadır. Batılılaşma ile birlikte Türk edebiyatında ilk defa görülen edebi türlerin yanı sıra şiirde de geleneksel şiirde kullanılan form, dil, üslup, muhteva gibi unsurlara Batı'dan alınan yeni dil, üslup, şekil, muhteva gibi unsurlar eklenir. Bu durum şiirde geleneği sürdürme ya da reddetme arasında devam eder. Günümüz şairlerinden olan Akif İnan'ın şiiri de bu bağlamda ele alınmış ve şiirlerindeki geleneğe ait şekil, üslup, dil, muhteva gibi unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için ilk olarak gelenek konusunda genel ve kısa bir giriş yapılmış, ardından Akif İnan'ın gelenek hakkındaki görüşleri ve şiirinin zihniyeti meselesine temas edilmiştir. Son olarak şairin şiirlerinde bulunan geleneksel unsurlar şekil, dil ve ahenk, muhteva üst başlıkları altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Sözcükler; Gelenek, Şiir, Modern Türk şiiri, Akif İnan

Abstract

Since the Tanzimat period, which is accepted as the beginning of modern Turkish literature, one of the most controversial topics of Turkish poetry has been the concept of tradition. At the centre of the discussion, there is the question of the rejection of tradition or the appropriation of tradition. This is a discussion which began in non-literary fields and proceeded to literary fields with the process of westernization in the Ottoman state. In addition to the literary genres seen for the first time in Turkish literature with westernization, elements such as new language, style, form and content from the west are added to the elements such as form, language, style and content used in traditional poetry. This situation continues between continuing or rejecting the tradition in poetry. The poetry of Akif İnan, one of today's poets, was also handled in this context and attempts were made to identify elements such as shape, style, language and content of his poetry belonging to tradition. For this, first a general and brief introduction to tradition was made, and then Akif İnan's views on tradition and his mentality of poetry were mentioned. Finally, the traditional elements in the poet's poetry are evaluated under the main headings of form, language and harmony, content.

Key Words; Tradition, Poetry, Modern Turkish Poetry, Akif İnan

Giriş

Sosyal bilimlerin müşterek mevzuları arasında yer alan gelenek, farklı düşünürlerce kaynağı, muhtevası ve işlevleri bakımından çeşitli bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve anlamlandırılmaya çalışılmış bir kavramdır. Gelenek, terim olarak ve kültürel bir mesele halinde sosyoloji, tarih, din, felsefe, edebiyat ve özellikle de şiir dünyalarında tartışma konusu yapılmıştır. Türk Dil Kurumu'na göre gelenek; "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar" şeklinde tanımlanır.¹ Bunun dışında çeşitli bilim dallarına ait birçok sözlükte gelenek ile ilgili benzer ve farklı tanımlar görmek mümkündür. Ayrıca Türkiye'de Rene Guenon, Frithjof Schuon, Seyyid Hüseyin Nasr, Lord Northbourne, T. S. Eliot gibi yabancı düşünürler ve Hüsrev Hatemi, Niyazi Berkes, Özdemir İnce, Murat Belge, Hasan Bülent Kahraman, Doğan Özlem, Beşir Ayvazoğlu, Mustafa Miyasoğlu, Cemil Meriç, Ahmet Oktay, Mehmet H. Doğan, Orhan Okay gibi birçok yerli aydın ve yazar gelenek konusunda farklı açılardan yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Edebiyat terimleri sözlüğünde gelenek; bizden öncekilerin yolunda yürüyenlerin tutumu olarak tanımlanır. Edebiyat geleneği ise edebiyatın kendi geleneğinden nasıl faydalandığı üzerine odaklanır. Edebiyat açısından gelenek, geçmişte oluşturulan edebi kültürün tamamına bağlanmak şeklinde yorumlanabilir. Bir yazar için geçmişten kalan her türlü edebiyat düzeni, anlatımı, tutumu geleneği oluşturur. Bu unsurların en geniş olanı doğrudan yazarın kullandığı dildir. Başlı başına dil bile geçmişten kalan bir düzendir ve yazar bu düzeni kullanarak kullandığı dilin geleneğine eklenir.²

Edebiyat geleneği konusunda, Eliot'ın görüşleri ayrı bir önem arz etmektedir. Önceki dönemleri herhangi bir eleştiriye tabi tutmadan, körü körüne taklit etme şeklindeki bir algılamaya kesinlikle karşı çıkan Eliot'a göre, gelenek dar bir alana sığdırılmaz. Üstelik o, hiçbir çaba harcamadan elde edilecek bir miras da değildir. Tam tersine, geleneğe sahip çıkmak isteyen, ilk önce, 'tarih şuuru' geliştirmelidir. Bu şuuru ise 'geçmişin geçmişiğini bilmek' ile sınırlamak değil, onun yaşanan zaman içinde de var olduğunu bilmek sağlar.³

Modern Türk edebiyatının bir geleneğinin olup olmadığı ve bu geleneği neyin oluşturduğu sorusu ise tartışma konusu olmuştur. Genel kabule göre Türk edebiyatının yüzyıllar boyunca asıl geleneğini divan şiiri oluşturur. Ancak modern Türk şiirinin teşekkülünde divan şiirinden ziyade Milli edebiyat sonrası Türk edebiyatında halk şiiri ve kültürünün ön plana çıktığı görülür. Buna ek olarak Tanzimat sonrası Türk şiirini ciddi şekilde besleyen unsur ise batı medeniyeti ve şiiri olmuştur. Şiire kaynaklık etme açısından bakıldığında şairler üzerinde etkisi farklılık göstermekle birlikte hem divan şiiri hem halk şiiri hem de batı şiiri geleneklerinin modern Türk şiirini ciddi şekilde beslediği görülür.

Batı edebiyatına olan ilginin artması ile birlikte Türk edebiyatında geleneğe yani kendinden öncekine düşmanlık besleme ve onu yok etme kavgası Tanzimat ile birlikte başlamıştır denebilir. Tanpınar bu hususta "Türk Edebiyatında Cereyanlar" adlı makalesine "Modern Türk edebiyatı bir

1 Türkçe Sözlük, "Gelenek Maddesi", TDK Yayınları, Ankara 2005, s. 741.

2 Turan Karataş, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Sütun Yayınları, İstanbul 2011, s. 210-212.

3 T. S. Eliot, Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev: Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayınları İstanbul 2007, s. 2-7.

medeniyet kriziyle başlar”⁴ alt başlığı ile başlar. Makalenin devamında yenileşme hareketinin en belirgin özelliklerinden birinin eskiyi tamamen reddetmek olduğunu yazar.⁵

Yüz yetmiş beş yıldır tartıştığımız bir gerçeklik olarak Tanzimat, batıcılık ile gelenekçiliğin mücadelesi olarak da özetlenebilir. Adı ister konsun ister konmasın, batılılaşma Tanzimat’la birlikte öne çıkar ve değiştirmeye çalıştığı geleneksel hayatla hep bir mücadele içinde olur. Bunda batıcı kadroların çoğunlukla muktedir oluşu kadar, geleneksel düşüncenin köklü ve sağlam bir zemine oturmasının büyük payı vardır. Geleneksel hayat inanış ve yaşayış biçimini dinden/İslam’dan almakta, onunla varlığını sürdürmektedir.⁶

Hilmi Yavuz katıldığı bir söyleşide Cumhuriyet şiirinde Osmanlı divan şiiri olumsuzlanarak görünmez kılınmak için elden gelen bütün gayretlerin gösterildiğini söyler. Divan edebiyatından, dolayısıyla da gelenekten yararlanma hususunun doğru bir biçimde anlaşılmadığını, Cumhuriyet şiirinin işe redd-i miras ile başlamasının bu olumsuzluğu getirdiği düşüncelerine Ebubekir Eroğlu da modernleşirken eski kültürün değerleriyle mayalanmadığını, çünkü o kültüre ait unsurların tamamen dışlandığını ifade ederek katkı sunar.⁷ Eroğlu, gelenek kavramının zihnimizde uyandırdığı negatif kavramı bir yana koyarak, onun tek katmanda görülebilen bir sürecin adımı gibi çağrışım yaptığını söyler. O süreç ise bugünkü şiirin, bugünkü söyleyişin, bugünkü ritmin bir çırpıda görülebilen geçmişidir. Bu anlamda, ona göre geleneğe bakmak “bugünkü ritmin geçtiği yollara yönelmektir.”⁸

Tanzimat’tan sonra yaşanan suni kültürel gelişme ve değişimler sonucunda bu tarihten sonra dışlanan ve geride bırakılan köklü kültür birikimi, sonraki kuşakları şu veya bu şekilde, daima rahatsız etmiş, sürekli olarak kendisinden nasıl kurtulunur veya faydalanılır gibi soruları bilinçaltında saklı tutmuştur. Bunlara bağlı olarak Türk aydınları arasında gelenek taraftarları ile gelenek düşmanları, inkar ve savunma seviyesinde tartışmaları devam ettirmiştir. Bu tartışmaların merkezinde ise sanat ve estetik kaygılarından çok, ideolojik pencere ve siyasi tutumlardan kaynaklanan algı biçimleri bulunmaktadır.⁹

Oysa hem divan hem de halk edebiyatında şairlik yolunda ilerlemek isteyen her şair, kendinden önceki şiiri usta bilip onun çizgisinde şiir söyleme gayreti içine girmiştir. Bu durum divan şiirinde nazirecilik geleneğini geliştirirken, halk şiirinde usta-çırak ilişkisini geliştirmiştir. Şeyh Galib gibi usta şairler bile geleneğini inkar etmez ve en önemli eseri olan *Hüsn ü Aşk*’ı Mevlana’dan ilham ile yazdığını övünerek ifade eder. Eroğlu, eski şiirimizin ritminin, zaman içinde, “asıl akord değişmeden” bütün parçaların çalınabileceği bir olgunluğa eriştiğini söyler. Şiirin temelinde bulunan dünya algılayışına ilişkin değerler, yani uygarlık değerleri değişmediği için kuşaklar arasındaki çatışma, kendisine bir yer açma mücadelesi biçiminde gelişmiştir. *Hüsn ü Aşk*’ın “Sebeb-i Telif” bölümünde Şeyh Galip’in anlattıkları, böyle bir mücadeleyi izlemek için iyi bir örnektir. Tanzimat ile birlikte bir önceki kuşağa yönelen başkaldırma, artık eski değerlere başkaldırma ile birlikte var

4 Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yayınları, İstanbul 1995, s. 101.

5 Cevat Akkanat, Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri, Okurkitaplığı Yayınları, İstanbul 2012, s. 55.

6 Mehmet Törenek, “Edebiyat, Medeniyet, Tanzimat”, Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, Ocak 2015, s. 93.

7 Akkanat, age, s. 73.

8 Ebubekir Eroğlu, Modern Türk Şiirinin Doğası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 11.

9 Akkanat, age, s. 53.

olur. Bu, Türk şiiri dışında da böyledir.¹⁰

Ancak Tanzimat'tan sonraki dönemlerde geçmişin ortaya koyduğu her unsura kin duyma edebiyata yansımış ve gelenek çoğunlukla reddedilmiştir. Buna rağmen ara ara geleneği, gelenekteki var oluş biçimiyle ve ruhuyla kabul eden sanatçılar yok değildir. Bunlar arasında ilk akla gelenler Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Munis Faik Ozansoy, Mehmet Çınarlı, Sezai Karakoç gibi şairlerdir. Ancak bu şairler de geleneği ruhu itibariyle kabul edip onu tema, dil, üslup ve konu itibariyle yenileştirme gayreti içine girmiştir. Son dönem Türk şiirinde bu halkaya dahil edilebilecek şairlerden biri ise Mehmet Akif İnan'dır. Akif İnan'ın şiiri ve gelenek anlayışı konusunda birçok yazı kaleme alınmıştır. Biz de edebi bir ölçü ile şiirlerini bizden öncekilerin de değerlendirmelerini dikkate alarak şairin gelenek karşısındaki duruşunu belirlemeye çalışacağız.

Akif İnan'ın Şiir ve Gelenek ile İlgili Düşünceleri

Şanlıurfalı bir ailede 1940 yılında dünyaya gelen Mehmet Akif İnan yine Şanlıurfa'da 2000 yılında vefat edinceye kadar geçirdiği altmış yıllık ömrüne fikir ve aksiyon sahasında birçok eser yerleştirmiştir. Daha çocuk yaşlardayken yazdığı kabul edilebilecek ilk şiir ve yazılarını yayınladığı *Demokrat Urfa* ve *Hizmet* gibi mahalli gazetelerde edebiyat ile kurduğu yakın ilişkiyi 1959'da girdiği ancak çeşitli sebeplerle ancak 1972'de bitirdiği Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde aldığı eğitimle genişletmiştir. 1971'de yazdığı *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri* başlıklı bitirme tezi daha sonra kitaplaşmıştır. Maraş Lisesi yıllarında başlayıp daha sonraki yıllarda fikir ve edebiyat sahasında yoldaşlık edeceği Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Alaeddin Özdenören, Rasim Özdenören ile tanışır. Birlikte Maraş Lisesi'nde *Derya* dergisini çıkarırlar. *Hilal Mecmuası* ve sonrasında *Hilal Yayınları*'nın başına geçer. Nuri Pakdil öncülüğünde Ankara'da yayınlanan *Edebiyat Dergisi* ve akabinde *Mavera Dergisi*'nin kurucuları arasında yer alır. Bunların haricinde *Türk Yurdu*, *Türk Ruhu*, *Filiz*, *Fedai*, *Orkun*, *Oku*, *Defne*, *Yaprak*, *Toprak* gibi dergi ve gazetelerde çeşitli şiirleri ve yazıları yayımlanır. Bunların çoğunda yayımlanan şiirlerini daha sonra yayımladığı şiir kitaplarına almamıştır. Şairi edebiyat sahasında bir yazar ve şair olarak kazandıran eserleri ise 1969'dan itibaren *Edebiyat Dergisi*'nde yayımladığı şiir ve yazıları olmuştur. Bu şiirleri ilk şiir kitabı *Hicret* 34 yaşında (1974 yılında) ikinci şiir kitabı *Tenha Sözler* ise 51 yaşında (1991 yılında) yayımlanmıştır. Fikir yazılarını ise daha çok *Milli Gazete*, *Yeni Devir*, *Yeni İstiklal* ve *Yeni Mesaj* gibi gazetelerde yayımlar.

Meslek ve aksiyon sahasında da yine çoğunlukla edebiyat ile ilgili alanlarda faaliyet yürütür. Meslek hayatına öğrencilik yıllarında başlamıştır. Bir yandan tahsilini sürdürürken diğer yandan Türk Ocakları'nda ilk olarak kütüphane ve müze, peşinden de Genel Merkez Müdürlüğü görevleri yürütür. Aktif bir şekilde konferanslar düzenler. Ankara'da Türk Taşıt İşverenleri Sendikası'nda uzman olarak çalışır. Daha sonra çeşitli okullarda uzun yıllar edebiyat öğretmenliği görevini yürütür. 1992'de Eğitim-Bir Sen sendikasını kurarak başına geçer.¹¹

Kısa hayat hikayesini verdiğimiz ve Türk edebiyatının 1970'li yıllardan başlayıp aralıklarla da olsa günümüze kadar sürmüş ana akımlarından *Mavera Dergisi* etrafında toplanmış isimler arasında yer alan Mehmet Akif İnan, dergideki diğer isimlerle birlikte farklı bir yolculuğa çıkar.

¹⁰ Eroğlu, age, s. 15.

¹¹ Ali Haydar Haksal, Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan, EğitimBirsene Yayınları, Ankara 2016, s. 19-91.

Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Sezai Karakoç, Alaaddin Özdenören, Nuri Pakdil gibi şairlerin her birinin kendine ait şiir üslupları olmakla birlikte bunları aynı çatı altında toplayan hususların başında gelenek ile kurdukları ilişki biçimi gelir. Cahit Zarifoğlu, Rasim ve Alaaddin Özdenören ve Erdem Bayazıt'la çıktıkları bu uzun yolculuğun adı da “bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeri” kabul edilen Mavera olacaktır.¹² Mavera yolculuğu özellikle 1940-1960'lı yıllarda Yahya Kemal, Behçet Necatigil, Asaf Halet Çelebi, Sezai Karakoç, Hilmi Yavuz gibi şairlerin geleneği içselleştirerek şiirler yazma yolundan daha farklı bir güzergahı tercih eder. Örneğin bu dönemde eser veren şairlerden Asaf Halet Çelebi (1907-1958), şiirlerinde kullandığı mistik ifadeler ve idrak edilemeyen dünyalara meyleden özellikleriyle dikkat çeker.¹³ Yeni İslâmi şiir akımı içinde yer alan Akif İnan ise klasik Osmanlı şiiriyle çağdaş bir ilişki kurmayı dener ve bunda da başarılı olur. “Gelenek” ve “Divan şiiri”nden yararlanarak edebiyatta yeni bir çıkış yolu açabileceği tezini işler. Bu konuda birçok yazı kaleme alır. Bu şiir tarzıyla, geçmiş medeniyetle bağ kurma ve modern olanı yerli bakış açısıyla algılama ve yorumlama fikrini geliştirir. Çünkü ona göre, “Divan edebiyatı İslâm medeniyetinin bir ürünüydü. O medeniyeti tanımadan, Divan şiirini gereği gibi kavramanın, onun tadına varmanın” imkânı yoktur.¹⁴

Akif İnan'a göre edebiyat, malzemesini çağından devşirir. Gövdesi çağında, bir eli geçmişte bir eli gelecektedir. O geçmişle ilgisini koparmaz. Çünkü çağı geçmişin normal bir uzantısıdır. “Geçmiş ile ilgisini kesmiş bir edebiyat, çağı ile de alakasını koparmış demektir. Yani çağdaş da değildir, muallaktır, gayribeşeridir ve edebiyat olma niteliğinden yoksundur kısacası”¹⁵ diyen Akif İnan bu düşüncelerini hem yazılarıyla hem de şiirleriyle ispatlamaya gayret etmiştir.

Geleneksel çizginin bir takipçisi olarak, edebiyatı medeniyetin bir rüknü, medeniyeti de edebiyatın besleyicisi ve var kılıcısı olarak kabul eden M. Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* kitabında, edebiyat üzerinden bir medeniyet sorgulamasına girişir. “Batıya yöneldiğimizden beridir, birçok edebiyat adamı bu kadere yaşamış, sanatını sağlam, yani yerli bir kaynağa dayayamadığı için, bu gök kubbede, büyük, kalıcı bir ses bırakmadan göçüp gitmişlerdir.”¹⁶ Yerli düşüncenin temsilcileri olarak Mehmet Akif Ersoy'da gördüğümüz batılılaşmaya ve batıcılara yöneltilen yargılayıcı tutum, sonraki yıllarda Necip Fazıl'la *Büyük Doğu*'larda ve 1960-1970'li yıllarda ise *Diriliş* ve *Edebiyat* dergisi çevresinde sürdürülür.

Akif İnan Şiirinin Zihniyeti

Akif İnan ile ilgili yazılanlarda onun şiirlerinde “geleneği kopyalamak”, “gelenekten yararlanmak”, “geleneği yeniden üretmek” gibi kavramlar kullanılır. Bu anlamda geleneğin yeniden ele alınması ile ilgili her tartışmada metinlerarasılık kavramı üzerinde durulması kaçınılmazdır. Zira her metin diğer metinlerle kurduğu ilişki sayesinde varlığını sürdürür. Edebiyat eleştirmenlerine göre her metin, önceden yazılmış olan metinlerle ilişkilidir ve bir alıntılar mozağıdır. Yani her metin

12 Özcan Ünlü, “Bir Güzel Adam: Mehmet Akif İnan”, *Yedi İklim Dergisi*, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, Ocak 2015, s. 136.

13 Mustafa Aydemir, “Asaf Halet Çelebinin Şiirlerinde Geleneğin İzleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, 2014, s. 221.

14 Ünlü, agm, s. 137.

15 Mehmet Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara 2016, s. 28.

16 İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, s. 29.

kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümünden ibarettir. Dolayısıyla metinlerarasılık bir taklit değil, yeniden yazmanın ve üretmenin yoludur. Zira her metin, kendinden önce yazılmış metinlerden hareketle oluşturulur.¹⁷ Bir metin varlığını sadece diğer metinlerle kurduğu ilişkiye borçlu değildir. Bunun yanı sıra şairi var eden diğer bütün unsurlara da borçludur. Akif İnan'ın şiirlerinin var olmasında öncelikle onun yetiştiği şehrin, coğrafyanın ve içinde bulunduğu zamanın da etkisi söz konusudur. Ayrıca Akif İnan'ın şahsiyeti, duruşu, idealleri de bu varoluş sürecinin diğer etmenleridir. Bütün bu unsurları dikkate almadan onun az fakat yoğun mısralardan hatta kelimelerden oluşan şiirlerinin şifresini çözmek zorlaşacaktır.

Akif İnan'ın şiirlerini yazdığı yıllar, Türkiye siyasi ve sosyal karışıklıklar yaşamaktadır. “Yedi Güzel Adam” olarak oluşturdukları arkadaş çevresinin dışında gelişen ve büyüyen bu problemler, onları kendilerini doğuran ve çağıran ruh akrabalarıyla buluşturmuş, akrabalık bağının yoğunluğu ve derinliği ölçüsünde, şiir tekniğinde bulunan farklar birer engel olmaktan çıkmıştır.¹⁸ Akif İnan'ın şiirlerindeki geleneksel unsurların takibi için yukarıdaki bilgilere ihtiyaç vardır. Aynı zamanda okuyucu ile aynı frekansın yakalanabilmesi için okuyucunun da bu çerçeveden bakması gerekir.

Akif İnan, inşa etmeye çalıştığı bu yeni şiirin hem teorisini kurduğunu, hem de uygulayıcısının kendisi olduğunu söylemekten geri kalmaz;

“ O günlerde ben bu işin hem teorisini yapmaya yöneldim, hem de o zaman çıkardığımız Edebiyat dergisinde, bu teoriye uygun örnekler oluşturmak bakımından bazı şiirler ortaya koydum. (Hicret'teki şiirleri kastediyor) yani onu (Klasik divan geleneğini) çağdaş biçimde tecdit etmek lazımdı. Yoksa divan şiirine yenik düşerek veya sözüm ona Divan şiiriyle hiçbir kan ve ruh bağı olmayan bir şiir oluşturan örnekleri ben bu anlayışı temsil eden örnekler olarak görmüyorum. (...) Benim bir şiirimi göremezsiniz ki içerisinde Fuzuli'yi, Baki'yi, Nedim'i, uzaktan uzağa andıran bir söyleyiş olsun. Demek ki ben mesela bir şiir oluştururken Eski şiir'e yenik düşenlerden olmamaya çalıştım.”¹⁹

Verdiği bir başka mülakatta da “Diyorum ki” diye söze başlar ve devam eder;

“bizim eski edebiyatımız –ki onu Halk ve Divan edebiyatı diye iki ayrı dünya saymamak lazım- taşıdığı öz bakımından, günümüz şiirine kaynaklık edebilecek yığınla çağdaş deyişlerle doludur. O kaynaktan ilhamla günümüzde güçlü ve modern bir çatı kurulabilir ve böylece şiir serüvenimiz kendi öz kökü üzerinde sürekli olarak dal budak salan bir ağaç gibi gelecek zamanlara uzanabilir.”²⁰

Akif İnan, Tanpınar'ın deyimiyle edebiyatın ve sanatın yenileşmesi meselesinin kendi an'anesi içinde²¹ ele almıştır. Yenileşme anlayışı içinde İnan'ın şiirlerini klasik bir edadan ziyade modern bir kalıp içinde sunduğu dikkatlerden kaçmaz. Arkadaşlarından Rasim Özdenören de, malzeme olarak kullanılan “gelenek”in kendini meydana getiren “ruh”tan soyutlandığında, o malzemeyi kullanarak

¹⁷ Aydemir, agm, s. 234.

¹⁸ Eroğlu, age, s. 16.

¹⁹ Mehmet Akif İnan, Söyleşiler, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara 2015, s. 297.

²⁰ Necmettin Turinay, “Akif İnan Şiirinin İmkanları ya da Şairin Kendi Kendine Ettikleri” Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, Ocak 2015, s. 102.

²¹ Tanpınar, age, s. 87.

varılmak istenen sonucun elde edilemeyeceğini belirtir.²² Akif İnan için de gelenekten yararlanmak “şematik” bir olay değildir. Önemli olan kullanılan malzeme değil, hangi malzeme kullanılmış olursa olsun, meydana getirilen esere sindirilmiş olan “ruh”tur. Akif İnan modern kavramları kullanmakla birlikte eserine İslamî bir ruh vermenin kaygısı içindedir ve bu onu özellikle divan şiirinin sahip olduğu ruh birliğine bağlar.

Divan şiiri için yapılabilecek bu “İslamî ruh” genellemesinin, Akif İnan dahil günümüz Müslüman şairleri için yapılıp yapılamayacağı sorusu akıllarda dolaşmaktadır. Çünkü Divan şairi, dış şartlardan azade olarak Müslümanların iç oluşumuna, iç olgunluklarını sağlamasına başka bir deyişle hadis-i şerifteki anlamıyla onun “büyük cihad”ına yardımcı olmak gayretindedir.²³ Oysa günümüz sanatçısı böyle bir toplumsal konumda bulunmaktan uzaktır. O, her şeyden önce dış çevre şartlarının İslamî esaslara göre değiştirilebilmesi için kalemini kullanmaktadır. Deyim yerindeyse “küçük cihad”ın gerektirdiği her türlü taktik yöntemler bireysel eğilimlere göre kullanılmaktadır.²⁴ Bu anlamda hem Akif İnan’ın hem de diğer İslami hassasiyet güden şairlerin öncelikli amaçları çağa kendi taktiği ile şuur kazandırma gayretidir. Akif İnan’ın sendikacılık yönü de bu şuur kazandırma gayretinin sosyal ve siyasal şekle bürünmüş halinin simgesi olarak okunmalıdır. *Edebiyat ve Maverâ* dergilerinin “yerli düşünce” tezinin temel felsefesi de İslam medeniyeti kavramına dayanmaktadır. Akif İnan, Cumhuriyet dönemiyle reddedilen medeniyetin asli unsuru olan Tanrı düşüncesini ve bunun yansımalarını şiirine taşımak için elinden gelen gayreti gösterir.²⁵

Akif İnan gelenekle bağını kendi fikri tutarlığı içerisinde korumaya çalışan bir şairdir. Geleneği günün siyasi/sosyal şartlarının gerektirdiği kavramlarla tecdit eder. Bunu yaparken yeni kavramların anlam dokusuna İslami geleneğin bakış açısını taşımaya çalışır. Bütün çağrışımları metalaşan, mazmunları yok edilmiş maddeyi anlamlandırırken, onun tekrardan gelenekle bağını kurmaya çalışır. “*Dönüştür ey kalbim bahçeli eve/Anlamı ezen o makinaları*” bu bakışın yansımasıdır. Eşyaya metafizik anlam yüklemeyi hedefler.²⁶

Akif İnan Şiirinin Yapısı/Şekil unsurları

Tanzimat’tan itibaren Türk şiiri bir yandan divan şiirinin, bir yandan halk şiirinin bir yandan da batı şiirinin etkisi altında var olma yolunu tercih etmiştir. Cumhuriyet sonrası Türk şiiri ise daha çok batı etkisinde gelişen bir şiir anlayışını ortaya koymuştur. Yine de modern Türk şiirinde divan edebiyatından yararlanan şairlerin şiirimiz içinde tali bir çizgi oluşturduğu bilinmektedir. Örneğin Faruk Nafiz Çamlıbel, Munis Faik Ozansoy, Mehmet Çınarlı gibi şairler aruz ile şiirler yazmıştır. Akif İnan ise, şiirinde kendi devinimini gerçekleştirecek bir yeniliğin, gelenekselle bağını sürdürmesini sağlamaya çalışırken şiirinin formunu büyük oranda geleneğe uzatır. Örneğin manayı yer yer sınırlandırdığı iddia edilen kafiye ve redifleri bir zorunluluk olarak görmez, ancak bütünüyle de terk etmez. Belli kalıplardan şiiri kurtarır. Mısrayı değil, bütünü esas alır. Bütün bu yaptıklarıyla da aslında divan şiirini tekrar etmez, tecdit eder. Akif İnan, tükendiği iddia edilen şiir anlayışına ikinci

22 Rasim Özdenören, *Ruhun Malzemeleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 54.

23 “Küçük cihattan büyük cihada döndük. Büyük cihad, nefisle mücadeledir” şeklinde rivayet edilen söz konusu Hadis-i Şerif’in rivayeti ve sahihliği ile ilgili tartışmalar konumuz dışındadır.

24 Özdenören, *age*, s. 44.

25 Mehmet Özger, “Akif İnan Şiirinde Göksellik”, *Yedi İklim Dergisi*, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, Ocak 2015, s. 58.

26 Yunus Emre Özsaray, “Akif İnan’ın Şiiri Üzerine” *Yedi İklim Dergisi*, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, Ocak 2015, s. 81.

Yeni kuşağından farklı bir form ve mana kalıplarıyla yeni bir “ tohum” atar.²⁷ Onun şiirinde hem divan şiiri, hem halk şiiri hem de batı şiirinin izlerini bulmak mümkündür.

Türk şiirinde şairin gelenek ile kurduğu ilişki ele alınmak istendiğinde merkeze alınan gelenek divan şiiri ve onu yaratan kültürdür. Akif İnan’ın şiirinde de bu açıdan geleneğe yani divan şiirine eklenilebilecek birçok yapısal unsur dikkati çeker. İlk göze çarpan yapısal ilgi *Hicret* şiir kitabındaki şiirlerin isimleridir. Kitapta yer alan yirmi beş şiirin beşinin adı gazel, birinin adı kaside, biri terkeb-i bend, biri terci-i bend, biri müstezattır. Akif İnan, şiir başlığı olarak bu tür ve şekilleri kullanır ama klasik şiirimizin bu biçimlerinin vezin, kafiye, konu gibi diğer özelliklerini devam ettirmez. Tamamının şiir birimi beyittir. Şair bu tavrıyla günümüz şiirinde geleneğin biçim ve ifade özelliklerine bütünüyle yaslanılamayacağını ama bu biçimleri ve söyleyiş özelliklerine yaslanmadan da kendini ifade edemeyeceğini ortaya koyar. Kimileri tarafından çağ dışı gibi görülen bu eylemini şair, çağı kurtarmak olarak tanımlar.

“Çağı kurtarmanın bir eylemidir

Çağ dışı görülen ilgimiz bizim”(H, s. 38)

Divan şiirinde en çok tercih edilen nazım şekli olan gazelin şekilsel özelliklerine Akif İnan pek bağlı kalmamış, ancak şiirlerine “Umut Gazeli, El Gazeli, Adsız Gazel, Babamın Gazeli, Şehir Gazeli” gibi isimler vermiştir. Şiirler, en azı beş en çoğu sekiz beyitten oluşur. Şairin bir diğer şiir kitabı olan *Tenha Sözler*’in ilk şiiri de “Yürek Gazeli” adını taşır. Adından anlaşılacağı üzere gazeli andıran bir görüntü sergiler. Gerek beyit ile yazılması gerekse de kafiye örgüsü bunu açıkça ortaya koyar. Sekiz beyitten oluşan şiirin kafiye şeması aa-xb-xb-xb-xb... şeklindedir.

Senin hatıranla beni her akşam

Dünyanın kirinden yuyar yüreğim

Düş kazılarımın bulgularını

Umut sergisine koyar yüreğim

...

Bir gün ki anlarsam kayboluşunu

Beni cinnetlere soyar yüreğim (TS, s. 25)

İlk beyitte –m sesi ile yapılan yarım kafiye diğer beyitlerde değiştirilmiştir. İkinci beyitten itibaren “-ar yüreğim” redif olarak kullanılır. –y-ler ise yarım kafiyedir. Bu arada u-a-o kalın ünlüleri kullanılmış bu haliyle tam kafiye izlenimi kazandırılmıştır.

²⁷ Özsaray, agm, s. 83.

Gazel ismi ile yazar gelenek ile olan ilişkisini somut bir şekilde isimlendirir. Ayın şekilde şiirlerinde beyit düzenini sıklıkla kullanması onu divan şiir geleneğine bağlarken, bu şiirleri hece ölçüsü ile yazmayı tercih etmesi onu halk şiir geleneğine bağlar.

Şairin şiirlerinde kullandığı bir diğer isim ise “Kaside”dir. 11’li hece ölçüsü ve 25 beyitten oluşan bu şiir kitaptaki en uzun şiirlerden biridir. Kaside divan şiirinde daha çok övgü ve yergi şiiri olarak bilinir.²⁸ Akif İnan da bu şiirinde bilinmeyen ve açıklanmayan bir sevgiliye övgüler yazar. Sevilen kişinin gözleri, saçları, dişleri her biri ayrı bir güzelliğin habercisidir. Sevgiliye ait bu özellikler divan şiirinde de sıklıkla kullanılan kavramlardır. Sevilen ile kurduğu diyalogda;

O düşlerde kalan şarkılarımı

Gözlerin getirir sabahlarıma

Hoyrat saçlarıma seslerin rüzgar

Papatya dişlerin bahar haberi

Aydınlığında yol bulduğum yıldız

Bin parçadır şimdi derin göklerde (H, s.37)

Dizeleri ile şair, sevgilinin (rehberin) gözleri, sesi, dişi gibi unsurlarında geleceğini ve yönünü bulduğunu ifade eder.

“Çağ kurtarmanın bir eylemidir

Çağ dışı görülen ilgimiz bizim” (H, s. 37)

Dizelerinde ise şair, amacını açık ve anlaşılır bir şekilde dile getirir. O çağ kurtarmanın derdindedir. Kendi çağdaş insanları tarafından bu kurtarma hareketi her ne kadar çağ dışılıkla suçlanmış olsa da o bundan geri adım atmamaktadır. Bu mücadele esnasında birçok defa bozguna uğramış, sıkıntılar çekmiş, kan içinde kalmış olsa bile bütün bunları tekrar yaşamaktan geri durmak istemez. Zira o bütün yılgınlıklarında “Sana” diye tabir ettiği sevgiliye hicret eder.

Şairin şiir başlığı olarak tercih ettiği nazım şekillerinden biri de Terki-i bend ve Terki-i benddir. Şair Terki-i bend üst başlığı altında “Akşam”, “İstanbul”, “Yorumlar”, “Darağacı”, “Ağ” gibi şiirleri kaleme alır. Ancak bu şiirlerin Terki-i bend başlığı altında yazılmış şiirler bütünü mü yoksa her biri ayrı ayrı şiirler mi olduğu belirgin değildir. Biz bir bütün olarak görmeyi tercih ediyoruz. Terki-i bend divan şiiri nazım şeklidir. Akif İnan gazel ve kaside de olduğu gibi burada da klasik kullanımdan farklı olarak bu bendleri başlıklandırmak suretiyle yeni bir tarz ortaya koyar. “Akşam”,

28 Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 122.

“İstanbul” “Yorumlar” şiirleri 11’li hece ile ve sekizer beyitten oluşurken, “Darağacı” ve “Ağ” şiirleri 11’li hece ve altışar beyitten oluşur. Burada tıpkı gazel ve kaside şiirlerinde olduğu gibi onu geleneğe bağlayan en önemli unsur şiirin adıdır. Bunun dışında bend düzeni ve beyit biçimi şairi geleneğe bağlayan diğer unsurlardır.

Terci-i bend de divan şiiri nazım şeklidir. Şair burada da “Zaman” ve “Ölüm” başlığı altında iki şiir kaleme alır. Terki-i bendteki tasnif sorunu burada da dikkati çeker. Bu şiirlerde klasik terci-i bendde anlatılan konulara yakın bir konu ele alınır. Ancak yine şekilsel olarak terci-i bende çok fazla benzemez. “Zaman” şiiri, yirmi bir beyitten oluşan ve yine 11’li hece ile yazılan uzunca bir şiirdir. “Ölüm” şiiri ise 11’li hece ve altı beyitten oluşur.

Klasik divan şiiri nazım şekillerinden olan ve şairin kullandığı bir diğer şekil ise müstezat’tır. Müstezat, gazelin özel bir biçimine verilen addır. Uzun dizeye kısa bir dize eklenerek yazılır.²⁹ Bu başlık altında bulunan “Sarnıç” şiiri müstezat tarzını andırır. Yedi beyitten oluşan şiirin birinci satırları 11’li hece ile yazılırken ikinci satırları 7’li hece ile yazılır.

Bir kuru sarnıçtır sensiz hayalim

Candır aşkın bedeli

Ey dil ey kalbimin öksüz çocuğu

Azığın ağıt senin (H, s. 60)

Tüm bu benzerlikler Divan şiiri ile Akif İnan şiiri arasındaki ilişkiyi gözler önüne serer. Akif İnan bu ilişkiye “Şiir Anlayışım” adlı yazısında değinmiştir. Onun şiirleri okunduğunda okuyucunun gözlerinde Divan şiiri canlanıverir. O Divan şiirinin estetik telakkilerine muvafık düşen ama onlara bazı yeni eklemeler yapan şiirler kaleme alır.³⁰

Akif İnan’ın şiirlerinde divan şiiri ile kurulan bu yapısal bağın halk şiiri ile de kurulduğu gözlemlenebilir. Bunun en net ve belirgin örneği kullanılan dil ve hece sistemidir. Akif İnan şiirlerinin tamamında halk dilinin kullanımlarına yer vermiştir. Yaygın ve sade bir söyleyiş tercih etmiştir. Vezin ve kafiye sistemine bakıldığında da şiirlerinin genelinde hece vezni kullanılmış ve kafiyenin kullanıldığı yerlerde de çoğunlukla yarım kafiye tercih edilmiştir. Bunun haricinde halk şiirinden ilham ile yazılan nazım türleri de bulunmaktadır. *Tenha Sözler* kitabındaki “Bağlanma” şiirinde bulunan ilahi türü buna örnek gösterilebilir.

Varsam dedim varamadım

Bir kararda duramadım

Ben kendimi aramadım

Yazık bana vahlar bana

²⁹ Dilçin, age, s. 204.

³⁰ Mehmet Akif İnan, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara 2016, s. 237.

Bir eteği tutmaz isem

Köle canı satmaz isem

Teneşirde yatmaz isem

Yazık bana vahlar bana

... (TS, s. 45)

Bu şiirde kullanılan dil daha çok tekke tasavvuf edebiyatında kullanılan dile yakındır. Ayrıca 8’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Birinci dördlükte –amadım sesleri ile redif ve –r sesi ile de yarım kafiye yapılmıştır. Kafiye şeması ise aaax şeklindedir. Bu durum diğer dördlük ve bendlerde de benzer şekilde devam eder. Bu özellikleri ile “Bağlanma” şiirinin bir bölümünü oluşturan şiir halk şiirinin özellikle de tekke tasavvuf edebiyatı kolunda sıklıkla kullanılan ilahi nazım türüne eklenilebilir.

Akif İnan Şiirinin Dil ve Ahenk Unsurları

Şiirde ahengi/musikiyi sağlayan en önemli unsurlar; vezin, kafiye, redif, asonans, aliterasyon, ses yansımaları ve tekrarlardır.³¹ Bu unsurlar farklı uluslarda farklı şekillerde ve özelliklerde olmakla birlikte bir geleneğin neticesinde oluşmaktadır. Akif İnan’ın şiirlerinde temel ahenk unsurları da bu başlıklar altında değerlendirilebilir. Vezin, sözün şiir olabilmesi için ilk şart olarak görülmüştür. Garip hareketine kadar da bu durum böyle devam ederken, modern şiirde artık vezin şiir için bir şart olmaktan uzaktır. Buna rağmen Akif İnan şiirlerinde vezin kullanmaktan uzaklaşmamış, daha çok hece veznini tercih etmiştir. Hem *Hicret*’teki hem de *Tenha Sözler*’deki şiirlerinde hece veznini sıklıkla kullanmıştır.

Ülkemin çığılığı her saat zili

Nerde Ortadoğu savaş nerdeydi (H, s. 36)

Başımda kavganın kıyameti var

Okşadım ismini kitap içinde (H, s. 31)

Ürkek tayların su içişi gibi

Gezinir gözlerin çarşılarımda (TS, s.29)

Farklı şiirlerinden alınan yukarıdaki örnek beyitlerde de görüldüğü gibi genelde 11’li hece ölçüsünü kullanmıştır. Ancak her zaman bu şekilde kurallara uymaz. Örneğin; “Burç” şiirinin III.

³¹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş I Şiir*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, s. 34.

Bendinin ilk beytinde birinci satır 12'li hece ile yazılmışken ikinci satır 11'li hece ile yazılmıştır. Yine aynı şiirin üçüncü beytinin birinci satırı 11'li hece iken ikinci satırı 10'lu hecedir.

Şimdi uzaklardayım kanat sesinden

Rüya burçlarından gök şarkısından

...

O mercan adalar leylak türküler

Karınca treni kuşlar şöleni (TS, s.29)

Veznin şiirdeki varlık sebebi, sözü ahenkli ve ritmik hale getirmektir. 11'li ya da 8'li hece ile yazılmış bir şiirde şair, şiirde kullanacağı bütün kelimeleri bu ölçüyü bozmayacak kelimelerden seçmek zorunda kalır. Bu durumda vezin şairden sabır, beceri ve ustalık isteyecektir.³² Akif İnan da şiirlerinde genel anlamda veznin bu sınırlılığı içinde becerisini ve ustalığını gösterir.

Şiirdeki ahenk unsurunu sağlayan bir diğer unsur ise redif ve kafiyedir. Çeşitli kombinezonlarla örülen kafiyenin asıl fonksiyonu söze ahenk/musiki katmaktır.³³ Akif İnan da bir ahenk unsuru olarak zaman zaman redif ve kafiyeye yer vermiştir. *Tenha Sözlere* kitabındaki "Yürek Gazeli" şiirinde kafiye aa-xb-xb-xb... şeklinde şemalandırılabilir. Halk şiirinde sıklıkla kullanılan yarım kafiye bu şiirde olduğu gibi birçok şiirinde en çok tercih edilen kafiyedir. Şiirlerinde ses benzerliğine de ayrı bir önem verdiği görülür.

Yürek Gazeli

Senin hatıranla beni her akşam

Dünyanın kirinden yuyar yüreğim

Düş kazılarımın bulgularını

Umut sergisine koyar yüreğim

Bütün varlığımı billur sesine

Ve özel rengine koyar yüreğim

32 Çetişli, age, s. 33.

33 Çetişli, age, s. 34.

Mehtaba çiçeğe ve bulutlara

Cennet hayalini oyar yüreğim

Kanadısın zaman nehirlerimin

Günleri seninle sayar yüreğim

Çevremi donatan yankılarına

sevdanın izine uyar yüreğim

değil hayalinden akan sözleri

aklından geçeni duyar yüreğim

bir gün ki anlarsam kayboluşunu

beni cinnetlere soyar yüreğim (TS, s.25)

Asonans ve aliterasyon şiirdeki bir diğer ahenk unsurudur. Tenha Sözler kitabındaki “Mektup” şiirinin bütününde h ve g ünsüzleri üzerinde bir yoğunluk görülür. Ayrıca beşinci beyitte

“Hangi rüyalar kaçırdı seni

Hangi rüzgarda ayaklarında (TS, s.37)

H, g ve r ünsüzlerindeki aliterasyon dikkati çeker.

Akif İnan’ın şiirlerindeki bir diğer ahenk unsuru ise zaman zaman kullandığı ses ve kelime tekrarlarıdır. *Tenha Sözler* kitabında bulunan “Sular” şiirinde “hangi” sözcüğü bu tekrara uygundur.

Gölgeni saklayan hangi sulardır

hangi bulutların mahzenindesin

bir hangi mezara sığınsa sesim (TS,s.38)

Bütün bu unsurlar Akif İnan’ın şiirinin gelenekle ilişkilendirilmesi noktasında şiirinde musiki

ve ahengi sağlamak için yine geleneksel unsurlar olan vezin, kafiye, redif, ses benzerlikleri gibi unsurları kullandığı, bu unsurlar aracılığı ile gelenek ile ilişkisini sürdürdüğü ifade edilebilir.

Akif İnan Şiirinin Muhtevası

Şiirin ana unsurlarından birisi de muhteva/içerik/mana'dır. Akif İnan, şiirlerinde bilimsel ve düşünsel eserlerinde kullandığı dilin aksine sanat eserine uygun bir dil ve üslup kullanmıştır. *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* ya da *Mirası Kuşanmak* gibi eserlerinde ya da ömrü boyunca devam ettirdiği konferanslarda ifade ettiği düşüncelerini en azından bu düşüncelerinin özünü ve ruhunu şiir sanatının imkânları içinde şiirine taşıma gayreti gösterir. 1970'ten sonra, sahip olduğu dünya görüşünün şiirini oluşturma kararını alır. Bu şiiri oluştururken ihtiyaç duyduğu formu da İslam topluluklarının geliştirdiği şiir yapısında ve geleneğinde bulur.³⁴ Bu çerçevede çağ, medeniyet, aşk, modernizm, din, tasavvuf ve tarih gibi birçok farklı alanda sahip olduğu düşüncelerini şiirlerinde bulmak mümkündür.

Şairi muhteva bakımından da gelenek ile ilişkilendirmek mümkündür. Hatta şairi geleneğe bağlayan en kalın çizginin şiirlerinde ele aldığı muhteva olduğu rahatlıkla söylenebilir. Akif İnan üzerine yazı yazan ya da Akif İnan'ı tanıyan herkesin onun hakkında kuracağı ilk cümle onun İslam Medeniyeti ile kurduğu yakın ilişki hakkında olacaktır. O hem hayatını hem de bu hayat sürecinde olgunlaştırdığı duygu, düşünce ve fikirlerini İslam Medeniyetine adamıştır. Bu durum Müslüman Türk dünyasında bin yıldan daha uzun bir süreden beridir var olan bir geleneğe doğrudan Akif İnan'ı da eklemeler. Yunus Emre, Hoca Dehhani, Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli, Fuzuli, Şeyh Galip, Nabi vb. çizgisinde İslam kültür ve medeniyetinin gelişmesi ve yayılması için çaba sarf etmiştir. Modern Türk şiirinde bu çabayı sürdüren Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi şairler de onun çağdaş yol arkadaşları olarak aynı geleneğe eklenir.

Akif İnan, kendi medeniyet ve dünya algısı içinde şiirini bütün bir insanlığın huzura kavuşması için kullanmıştır. Düz yazılarında da bu hususa dikkat etmiştir. Ancak bunu yerine getirirken şiirin asli unsuru olan "güzellik" fikrinden de taviz vermez. O, bu çerçeveden bakıldığında birçok şiirinde ayrı ayrı ele alabileceği genel konuları tek şiirde dile getirme eylemi içindedir. Örneğin *Hicret* kitabının ilk şiiri olan "Umut Gazeli" şiirinde birçok konuya bir anda dalar. Bir bakıma şiirlerinin önsözü gibidir. Çağa yani modernliğe karşı başkaldırı, insanlık sevgisi, geleceğe ait umutlar, modern çağın ıstırapları şairin ilgi alanındadır.

Umut Gazeli

Soyundum çileye dönmemesine

Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla

Acılar umudu buldurur bize

Bir zırha büründüm bu çağa karşı

³⁴ İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, s. 237.

Edep senin sabır benim derimdir

Askerler üretir sessiz ve derin

Bayrağa dönüşen alnımdır şimdi

Ellerim ağların mahşer makası

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir

Gökleri insanın ortak tarlası (H, s. 47)

Akif İnan, şiiri edebiyatın saf çerçevesinde ele almaz. Meseleye bir sanat meselesi olmaktan daha çok, bir toplumsal problem olarak yaklaşır ve şiir ile toplum arasında bağ kurmanın esas olduğu düşüncesinden hareketle şiirini oluşturur. Onun şiiri ile ilgili yapılan yorumlarda şiirin bu başkaldırıya ve çileye endekli siyasi bir şiir olduğu ifade edilir.³⁵ Onun şiirinde kullanılan zaman, ölüm, aşk ve tasavvuf gibi temalar önceki şairler tarafından da kullanılmıştır. Ancak hem biçim hem öz yönünden kullanılmış olanla yetinilmiş olmakla birlikte esas yenilik kullanılan yeni imajlardır.³⁶

Muhteva hakkındaki bu genel giriş sayılabilecek kısımdan sonra Akif İnan'ın şiirlerinde ele aldığı konuları aşk teması, modernizm eleştirisi, din, tasavvuf ve medeniyet bağlamlarında değerlendirmeye çalışacağız. Şairin kullandığı imajlara da yeri geldikçe temas edeceğiz.

Aşk Teması;

Akif İnan'ın şiirlerinde ele aldığı aşk anlayışının tasavvufi bir aşkı içerdiği söylenebilir. Rasim Özdenören, Akif İnan'ın şiiri zaman, ölüm, tasavvuf, büyük insanlar, şehirler, günümüz ve günlük yaşantı ile ilgili temalarla zenginleştirilmiş olsa bile, asıl ağırlığın aşkta ve özellikle tasavvufi anlamdaki aşkta tecelli ettiğini söyler. O kadar ki, "bu kitaplarda (*Hicret* ve *Tenha Sözlere*) yer alan bütün şiirlerin alt yapısını, temel malzemesini aşkın teşkil ettiği söylene mübalağa edilmiş olmaz" der. Bu iki kitapta yer alan şiirler toplamına "Aşk'ın Kitabı" adını verir.³⁷

Bununla birlikte Akif İnan'ın şiirlerindeki aşk anlayışı için geleneğin ifade ettiği manada tamamen ilahi/tasavvufi bir aşktır demek de zorlama bir yorum olur. Zira Şeyh Galip'in yaşadığı çağ ile ifade ettiği aşk anlayışı Akif İnan'ın içinde yaşadığı çağda ifade edeceği aşk anlayışı ile birebir örtüşmesi mümkün değildir. Şairi besleyen sosyal, kültürel, siyasal şartlar bile başlı başına bir farkı oluşturur. Bu yüzden onun şiirinde kullanılan aşk anlayışını modern çağın büyük önem verdiği

35 Özsaray, agm, s. 82.

36 Özdenören, age, s. 188.

37 Özdenören, age, s. 192.

beşeri aşktan da bağımsız düşünmek mümkün değildir. Akif'in şiirinde kullanılan "Aşk" kavramı çift katmanlıdır, beşeri aşk ve ilahi aşk birbirinin yerine geçebilecek biçimde kullanılmıştır. Akif İnan zaman zaman aşkı telaffuz etmekten mahcubiyet hissine kapılmaktadır. O, reel aşkı, kimi zaman ilahi aşka dönüştürür; kimi zaman da ilahi aşk söylemi içinde kalması düşünülebilecek aşkı hayata müncer kılar, fakat beşeri olarak değil, yücelterek. Necmettin Turinay'a göre; *Hicret*'teki şiirlerinde dünyevi aşk tasavvufa dönüştürülebilirken, *Tenha Sözler*'de yer alan şiirlerdeki aşkı dünyeviliğe irca etmek mümkün görünmemektedir.

Hicret'teki "Ey Beyaz Elâ" şiiri, bir aşk şiiridir, beşeri bir aşkın şiiri!

Bir on yıl öncesi uzakta diye

Bu yanlış düzeni sürdürmek neden?

Sanma mesafeler koparır beni

Ve yıllar eskitir birliğimizi

Bir gecelik bir uyku gibidir zaman

Yıllarca sürse de ayrılığımız

...

Ey anne ey uyku ey beyaz elâ

Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut (H, s. 32)

On yıl gerilerde kalmış birisine şair, "Ey beyaz Elâ" diye sesleniyor. Elâ olarak hitap ettiği varlığın kim olduğu bilinmiyor. Cismi ve ismi olmayan ancak hasreti duyulan göze indirgenmiş müphem bir varlık söz konusudur.³⁸ Bu müphem kişi "Eski Sözler", "Sayıklamalar", "Hu" gibi şiirlerde de kendisini gösterir. Şair bilinmeyen bir sevgiliye ikinci tekil şahıs/iyelik eklerini kullanarak hitap eder. "Geçitresmi" şiirinde şairin sevgili, sana, sen ve ikinci tekil iyelik eki ile kurduğu "ayaklarına", kalbin, sesinin" kelimeler gibi ifadelere bakıldığında şairin bilinmeyen bir sevgiliye hitap ettiği aşikardır. Bu sevgilinin kendisinde uyandırdığı etki ve bunun ifade edilmesi ise şaire özgü bir üslubun ürünüdür. Kullandığı imajlar kendine hastır.³⁹ Sevgiliyi "ürkek ceylan"a sevgilinin gözlerini ise "ürkek tayların su içişine" benzetir. Sesi, kuşlara ve güle ayarlıdır. Can gülüşü, kelebek kervanıdır. Gölgesi, göğe yıldızlar dağıtır. Yumuşak ışıklı saçları, baharı izletir. Elleri, yıldız yansımasıdır. Hitabı ise bahar yağmuru gibidir. Bu imajlara bir örnek olması bakımından *Hicret* kitabında geçen "Akşam" şiirinde şair;

38 Turinay, agm, s. 103-104.

39 İnan, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, s. 238.

“Saçların en derin bir gökyüzüdür

Varamaz ellerin merdivenleri” (H, 44)

dizelerini kaleme alır. Burada geçen imajlarda şair ilhamını divan şiirinden almakla beraber kendi şiirini yaratma konusunda büyük bir cehd gösterir. Bu ve benzeri beyitlerde divan şiirinde sıklıkla kullanılan “Leff ü neşr”, “telmih”, “teşbih”, “tevriye” gibi birçok söz sanatı bulunmaktadır. İlk bakışta bir sevgiliye kavuşma ya da kavuşamama arzusu dile getirildiği anlaşılrsa da şair için buradaki asıl mevzu kadındaki tesettür meselesidir.⁴⁰

Şairin en güzel aşk şiirlerinden birisi “Sensin” şiiridir. 11’li hece ölçüsü ve 8 beyitten oluşan bu şiirde şair, kendisi ile yapılan bir söyleşide “Benim bir beytimi gösteremezsiniz içerisinde Fuzûlî’yi, Bâkî’yi, Nedim’i uzaktan andıran bir söyleyiş olsun”⁴¹ dese de “Sensin” şiiri bize Kanuni Sultan Süleyman’ın Muhibbi mahlası ile yazdığı “Celis-i havletim, varım, habibim... “ şiirini anımsatmaktadır.

Akif İnan;

Özgürlük menşurum kanatlarındır

Toprağım devletim bayrağım sensin

Maddemsin, manamsın, varım yoğumsun

Ufkumsun yakınım uzağım sensin (TS, s. 51)

Muhibbi;

Celis-i halvetim, varım, habîbim(harimi) mâh-ı tâbânım

Enîsim, mahremim, varım, güzeller şâhı sultânım.

Birlikte olduğum, sahip olduğum, sevgilim, parıldayan ayım,

Can dostum, en yakınım, layığım, güzellerin şâhı sultanım.

⁴⁰ İnan, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, s. 239.

⁴¹ İnan, Söyleşiler, s. 297.

Hayatım, hâsılım, ömrüm, şarab-ı kevserim, adnim

Bahârım, behçetim, rûzum, nigârım, verd-i handânım.

...

Bu ilişkiyi yine Akif İnan, eski şiire yenik düşmeden eski şiiri kaynak gösterip divan şiiri kültürünü almış ve o şiirin ayrıntılarına kadar tanımaya çabalayan bir kişinin estetik kurgusu olarak açıklar. Bu üslup modern çağ şairlerinden olan Bedri Rahmi'nin üslubuna da yakındır. Onun "Karadut" şiirinde de sevgiliye bu türden bir sesleniş söz konusudur.

KARADUT

"Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalımsın salkım saçak
Petek isem balımsın, ağulum
Günahımsın, vebalımsın.

..."⁴²

Modernizm Eleştirisi

Akif İnan'ın şairliği, yazarlığı, düşünce ve aksiyon adamlığı, kesintiye uğramış İslam medeniyetinin yerli bir üslupla, kavram ve kahramanlarla yeniden diriliş düşüncesini işler. Bu bakımdan Sezai Karakoç ile yoldaştır. O divan şiirinin gölgesinde diriltilmesi gereken koca bir geçmiş, gönül coğrafyasının tarihini dillendirir.⁴³ Batı aklına karşı doğu gönlü kavramını önceler. Şiirlerinde doğrudan akla karşı gönlü savunur.⁴⁴

"Soyunup eşyadan kurt kuşla birlik

Aklımı yem etsem karıncalara" (TS, s. 53)

Ey kaynar sulara yol alan aklım

Kalbime yönelen yaylım ateşi (TS, s. 26)

42 Bedri Rahmi Eyüboğlu, Dol Karabakır Dol (Bütün Şiirleri), İşbankası Yayınları, İstanbul 2007, s. 109.

43 Ethem Erdoğan, "Şair Meydanı Terk Ettiğinde" Yedi iklim dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, İstanbul, Ocak 2015, s. 50.

44 Özger, agm, s. 59.

*Aklına ekilen tasarıları**Değiştir sesimin bereketiyle (TS, s. 63)*

Şiirlerinde ele aldığı Doğu-Batı çatışması içinde doğudan yana taraf olduğunu net bir şekilde ifade eder. “Yiğitler” şiirinde;

“Anamı sorarsan büyük doğudur

Batı ki sırtımda paslı bıçaktır” (H, s.78)

Şairin burada anne ile kast ettiği onu var eden varlıktır. Büyük Doğu aynı zamanda Necip Fazıl’ın düşüncesi çerçevesinde kavramsallaşmıştır. İslam medeniyetini ele alır. Buna mukabil batı onun bir parçası gibidir. Fakat batı istemeden de olsa sırtında taşıdığı paslı bir bıçaktır. Paslı olması onun hem zehirli olmasına hem de uzun zaman oradan çıkmayacağı ve orada sabit kalacağı anlamına gelir.

Şiirde netleştirmedığı birinden yardım bekler ve o kişinin gelip çağın kargaşasından bütün bir insanlığı kurtarmasını bekler. Karanlığın ardından doğacak şafağın ümidi içindedir. Şair birçok şiirinde bu umudu korur ve besler.

Şairin çağ ve modernizm eleştirisinin yer aldığı bir diğer şiiri ise “Bağlanma” şiiridir.

Bu yılan caddeler zehirli vitrin

Dolaşır kanımda bir ifrit gibi (TS, s. 45)

Dizelerinde modern çağın şehirlerinin caddelerini ve vitrinlerini zehirli bir yılanla benzetir. Bu çağın yok edici ve dönüştürücü gücünden Cebrail’in getirdiği vahyin nuruyla kurtulur.

Aşıladsın Cibril emanetinden

Hantal aklımın kanatlarına (TS, s. 46)

Akif İnan bu zehirli çağı arındırma araçlarından biri olarak Cebrail aracılığı ile gelen İslam emanetini görür. Bu emaneti taşıyan ve bu uğurda hayatını kaybedenlerin kanlarını da bu çağın kirini temizleyecek ikinci bir unsur olarak değerlendirir. “Şehit” şiiri de 23 Şubat 1979’da cami avlusunda vurularak hayatını kaybeden Metin Yüksel adına yazılmış bir şiirdir.

“cami avlusunda vurdular seni

İçinde secdeler çağıldıyordu”(TS, s. 60)

“Fırın” şiirinde ise çağın kadınına seslenir. Gövdesini bir fitne olarak kullanan kadını günde beş kez yinelenen ezan sesine davet eder. Bunu bir savaş davuluna benzetir. Hak ile batıl arasında cereyan eden savaşa çağrı davuludur bu.

Fitne nişangâhı kılınmış gövden

Hep kan çeşmesidir gözeneklerin

...

Yetişir güvenden kof sözcüklere

Dizi oyunlarla oyalandığın

Kalk sesime bağlan, sesim ki günde

Beş kez yinelenen savaş davulu (TS, s. 61)

“Ağ” şiirinde de ifade ettiği gibi şair, tüm çağ ve modernizm eleştirisine karşılık alternatif düşünceler de ileri sürer. Onun alternatif düşüncelerinin merkezinde ise İslam medeniyeti ve yerlilik düşüncesi ön plandadır.

“Ve bir sofraya gibi sersem önüne

Yerli düşüncenin ürünlerini” (H, s. 51)

Dizelerinde olduğu gibi şiirlerini yerli düşüncenin okuyucunun önüne serdiği bir sofraya olarak değerlendirir. Buna paralel batılı sanatın ortaya koyduğu insan figürünün insanı var eden değil aksine onu kirleten bir anlayışın ürünü olduğunu dile getirir. Şiirin devamında içinde bulunulan çağın zaman aşımı suretiyle zaman üstü bir yeniliğe muhtaç olduğunu düşünür. İnsanoğlunun beton binalar ile doğaya ilgisini kestiğini ve doğa ile kurmak istediği bağı balkonlarına koydukları saksılarda yetiştirdikleri çiçeklerle gidermeye çalıştığını ifade eder. Bu çağ içinde kendisini, soyunu yani geçmişini ve geleneğini yüklenerek bütün alaya almaları rağmen çağa meydan okuyan kişi olarak düşünür. Rasim Özdenören’e göre bu şiir Akif’in çift katmanlı şiirlerinden biridir. Şiirde kullanılan “yerli düşünce”den İslam’a, “heykeller”den bir devletin ideolojisine, “haber”den (İslamî) tebliğe, “beton, saksı, gökdelen” kelimelerinden çevreyle ilgili tepkilere, “ağ” kelimesinden çağdaş insanın tutsaklığına, çaresizliğine veya bununu zıddı olarak kendini dışarıya karşı koruma altına almasına ulaşmamızı sağlayabilecek çeşitli derin anlamlara ulaşabiliriz.⁴⁵

“Babamın Gazeli” şiiri de bu yerli düşünceyi besleyen kaynaklara örnek gösterilebilir; Babasından söz ettiği bu şiir aslında geleneğe olan ilgisini ve sevgisini ortaya koyar. Babası, yeni aya karşı dua eden, kesilen zeytin dalına üzülen, evliya kıssalarına ağlayan, eski alfabeyi candan seven, toprağa dost olan, ölüme hazır bekleyen, namusuna bağlı, harama düşman olan bir insandır. Onun bu özellikleri modern çağ insanının aksine geleneksel insanı çağırıştırır. Şair bu geleneksel insan modelinde kendi öz varlığını bulur. Akif İnan gölgesinde ömür sürdüğü medeniyetin hülasasını babasında bulur. Bir kitap gibi okumuştur onu. Bir çınar gibi yaslanmıştı onun hatırasına.

45 Özdenören, age, s. 190.

Gövdesinde taşıdığı sadece soyu değil koskoca bir medeniyetin bakiyesidir.⁴⁶

Modern çağın tehlikesinden babasının gölgesine sığındığı bir diğer şiiri ise “Şehir Gazeli” şiiridir. Aynı zamanda onun eylemci yönünü ortaya koyan bu şiirde şair;

“Her eylem yeniden diriltir beni

Nehirler düşlerim göl kenarında

...

Doğ ey güneş erit taştan adamı

Ve kurut taşları diken elleri

Babamın gölgesi koruyor beni

Oh ne güzel şehir bu eski şehir

... (H, s.76)

Beyitleri ile şair her eylem ile yeniden ruh bulduğuna inanır. Eylemler onun ruhunun gıdası gibidir. Bu eylemlerin özünde çağa direnme vardır. Durgun bulunan göl kenarında hareketli akan bir nehir hayali kurması da bunun sebebidir. İçinde bulunulan modern çağın inşa ettiği şehirlerin doğayı çarpıttığına ve insanı asli olandan uzaklaştırdığına inanır. Bu yüzden bir deprem ile yıkılması taraftarıdır. İlahi varlığın yerine taştan anıtlar dikerek bunlara saygı gösterilmesini de kabullenmez Güneş’in yani İslam’ın yeniden doğarak bu taştan heykelleri daha önce olduğu gibi (Hz. Peygamber’in Kabe’deki putları kırmasına atıf yaparak) tekrar eritmesi hayalini kurar. Modern çağın bütün bu olumsuz kötülüğünden geleneğe yani babasının gölgesine sığınır.

Din ve Tasavvuf

Akif İnan’ın şiirlerinin merkezinde modern çağda ifadesini bulmuş İslam medeniyetinin ruhunun olduğu ifade edilmişti. Ele aldığı her biçimsel özelliğin yanı sıra muhtevayı da bu ruhun etrafında şekillendirmiştir. Bu açıdan dini ve tasavvufi unsurlar şiirinin içinde kendisine yer bulmuştur. Şairin kendi hayatında tasavvuf ile de ilişkisi olduğu bilinmektedir. Türk şiirinde sıklıkla ele alınan ve geleneksel temalardan biri olan nefsin tezkiyesi durumu İnan’ın şiirlerinde çağa karşı bir direniş olarak ele alınır. “soyundum çileye dönmemesine” kavramı şairin tekke kültüründe nefsin arzularından arındırılması için çekilen kırk günlük çile ile sembolleştirilen eğitim süreci ile ilişkilidir. Bu konu şairi gelenekle bağlantılı kılar. Ancak şiirin devamında ele alınan konu geleneğin modernliği bağlamında değerlendirilmelidir. Zira çağa karşı edep ve sabır ile güçlendirilmiş bir zırha ihtiyaç duyar. Bu zırh sessiz ve derin askerler gibidir.

⁴⁶ Hüseyin Akın, “Akif İnan Şiirinde Baba İmgesi”, Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, İstanbul Ocak 2015, s. 52.

Tasavvufi geleneğin önemli temalarından biri de sevgiliye vuslat yani Mevlana'nın "şeb-i arus" olarak gördüğü Allah'a kavuşma arzusudur. "El Gazeli" şiiri şair için hayatın gelip geçiciliği tıpkı halk şiiri ve divan şiiri şairleri gibi önemli bir konudur. Yazar bu dünyadaki rızkını tamamlayıp yârine yani sevgilisine göç etmeyi arzular. Kara kuru ekmek ile kast ettiği bu dünyanın tüm nimetleridir ve hepsi onun nazarında kara kuru bir ekmek kadardır. O da bitip tükendikten sonra sevgiliye vuslat gerçekleşecektir.

"Bitirip şu kuru kara ekmeği

Göç etsem diyorum yâr ellerine" (H, s.29)

Akif İnan'ın şiiri alegori yönünden de zengindir. Özdenören'e göre; "Zaman" şiirinde geçen "Göklerin yolunu sorabilirim" ifadesi, tasavvuftaki seyr-i süluk; "Ölüm" şiirinde geçen "göç" hem ölüm hem de tasavvufta vahdet-i vücud; "Sensin" şiirinde geçen "hicret" kelimesi hem sevgiliye sığınış, hem gene tasavvufta fenafişşeyh; "Davet" şiirinde geçen "hicret" kelimesi sevgilinin memleketine gitmeyi ve ölümü veya şairin kafasında geliştirdiği bir ütopya yolculuğu ifade edebilecek anlamlarda kullanılmıştır.⁴⁷

Şair, şiir anlayışını açıklarken; "İslam'ın bütün hassasiyetini, dünya görüşünü bin yıl içiresinde oluşturmuş olduğu estetik kanunları kullanmaya ama onu içimin süzgecinden geçirerek ona yen bazı unsurlar eklemeye gayret göstererek kurmaya çalıştım" der. Bu noktada kimi zaman divan şiirinden kimi zaman da tasavvufi bir anlatımdan etkilenmiştir. Örneğin Hz. Ömer'e ait olan bir kıssadan (menkıbeden) etkilenecek *Hicret* kitabındaki "Ey Beyaz Ela" şiirinde;

"Bütün vakitlerim sana ayarlı

İste hesabını rüyalarımın" (H,34)

Dizelerini yazar.⁴⁸

Şiir kitaplarındaki en uzun şiiri olan "Olağanüstüler" şiirinde ise şair, peygamberlerin mucizelerine yer verir. Bu şiir geleneksel bağlamda ele alındığında modern bir naat veya mevlit olarak da okunabilir. Hz. Peygamberin doğumu öncesinden başlayan mucizeler halkası doğumu ile devam eder ve arkasından peygamberliği ile son bulur. Şair bu şiirde bu mucizelere "Olağanüstüler" adını vererek değinir. Geleneksel şiirde buna dair birçok eser yazılmıştır.

İlk beyit Hz. Peygamber'in annesine doğumun müjdelenmesi hadisesidir. Bu hem siyer kitaplarında hem de Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif'i gibi birçok eserde anlatılır.

"Gelip düşte onu muştuladılar

En ulu insana yüklüsün diye"(H, s. 66)

Söz konusu bu müjdeyi haber veren bir diğer durum ise burçların yıkılması, ateşin sönmesi

47 Özdenören, age, s. 191.

48 İnan, Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, s. 241-242

ve kuruyan Save gölü hadiseleridir. Bir hadiste Hz. Peygamber, Hz. İbrahim'in duası Hz. İsa'nın müjdesi olduğunu söyler.⁴⁹ Şair bu hadisi şiirinde şu dizelerle dile getirir;

“Vakti yenileyen sen ey hoş geldin

İbrahim duası İsa müjdesi” (H, s.66)

Şiirin diğer beyitlerinde de buna benzer diğer mucizeler dile getirilir. Göğsünün yarılıp kalbinin çıkarılması ve yıkanması, sütannesi Halime'nin evine bereket dolması, çöl ve mağara hayatı, rüyaları gibi durumlar anlatılır. Hz. Peygamber'in (SAV) getirdiği mesajla insanlarda gerçekleştirdiği değişimi Hz. Ömer örneği ile açıklar; “En yırtıcı insan en adil olur” der. İnsanlar arasındaki eşitliği köleler ve beyler arasındaki eşitlikle izah eder. Daha peygamber olmadan önce Hacerü'l-Esved taşının Kabe'deki yerine konma olayına yer verir. İlahi davetini yayarken önüne çıkan ya da çıkarılan engellere değinir. Sevr mağarasında düşmanlarından korunması ve mağara arkadaşı Hz. Ebubekir ile ilahi sırrı paylaşması da şiirde yer alır.

“Toprağın Babası” şiirinde ise “Toprağın babası” imgesi ile Hz. Ali'ye gönderme yapar. Eylemin önderi olarak görür. Hz. Muhammed (SAV)'in elinde büyüdüğü vurgulanır. Hz. Ali'nin hicret gecesi Hz. Peygamber'in (SAV) yatağında yatışına yer verir

Ve nur yatağında kılıçla bekler

Sonsuza açılan hicret aşkına(H,s. 73)

Bu şiirde ayrıca Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e, Zülfikar'a ve Kербela'ya atıf yapılır.

Şaire Nuri Pakdil'den miras kalan Kudüs sevdası da şiirlerinde yer bulur. Mescid-i Aksa şiiri şairin doğrudan “Kudüs Şairi” olarak anılmasına yeterlidir.

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde

Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu

Varıp eşliğine alnımı koydum

⁴⁹ Ashabının bir sorusu üzerine Hz. Muhammed (s.a.v), kendini şöyle anlatır: “Ben, atam İbrahim'in duası, kardeşim İsa'nın müjdesi ve annem Âmine'nin rüyasıyım. Annem rüyasında içinden çıkan bir nurun Şam diyarı saraylarını aydınlattığını söylemişti. Peygamber anneleri hep böyle rüyalar görürler.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, (Thk. Şuayib el-Arnaut v.dğr) Müessesetü'r-Risale, 2001, C. 28, s.395) İbrahim Peygamber oğluyla birlikte Kâbe'yi inşa ederken, duasının bir kısmında şöyle diyordu: “Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen her şeyi yerli yerince kabul eden yalnız sensin.” (Bakara 2/129). İsa Peygamber'in müjdesi de şöyleydi: “Hatırla ki Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın bir elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ın doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim demişti.” (Saff, 61/6). Ayrıca bu rivayete, hemen hemen bütün müfessirler, Bakara Suresinin 129. ayetini tefsirinde yer verirler. Hz. İbrahim aleyhisselamin yaptığı dua ayette mealen şöyle geçer:

“Soyumuz içinden, onlara senin âyetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi çıkar rabbimiz! Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi.” (Bakara, 2/129)

Hadiste geçen **İsâ'nın müjdesinden** maksat da Hz. İsâ'nın İsrailoğulları'na hitaben, **“Ey İsrailoğulları! Bilin ki benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim.”** mealindeki ifadesini nakleden Saf suresinin 6. ayetidir.

Sanki bir yeraltı nehr çağlıyordu

Gözlerim yollarda bekler dururum

Nerde kardeşlerim diyordu bir ses

İlk Kiblesi benim ulu Nebi'nin

Unuttu mu bunu acaba herkes

...

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde

Götür Müslümana selam diyordu

Dayanamıyorum bu ayrılığa

Kucaklasın beni İslâm diyordu(TS, s. 43)

Dizelerinde de ifade edildiği gibi Mescid-i Aksa'nın geçmişteki önemi ve bugünkü melali gözler önüne serilmeye çalışılmaktadır.

Şair "Haber" şiirinde ise Müslümanlara dönük bir eleştiriyi dile getirir. Şair görkemin ve gururun simgesi olduğu düşündüğü kavramları sıraladıktan sonra bunların bir çöküşün habercisi olduğunu söyler;

Saraylar yalılar köşkler kubbeler

Zindanlar kuleler surlar kaleler

Kavuklar sorguclar tuğlar kelleler

Meclisler sohbetler canlar tekkeler

Babalar dedeler beyler zadeler

...

İnci diş mercan dil gümüş sineler

Mermerden kurnalar altın sineler

Sedefden nalinler zümrüt küpeler

Ak sakar vezirler bilmiş körpeler

Görkemin gururun simgesiylediler

Habercisiydiler bir çözülüşün(TS, s.58)

Şaire göre çözülen ve yıkılan doğu İslam düşüncesidir. İsrafa ve görkeme neden olan bu türden dünya makamlarının ve lezzetlerinin kişiyi Müslüman duruştan uzaklaştıracağı endişesini taşır.

Sonuç

Türk şiirinde geleneğin izini sürmekle başladığımız makalede geleneğin modern Türk şiirini beslemeye devam eden bir kaynak olarak varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Geleneğin varlığını farklı boyutları ile devam ettiren şairlerden biri olan Akif İnan'ın gelenek ile anladığı durumun onu taklit değil tecdit etmek olduğu ifade edilebilir. Akif İnan, kendi ifadesiyle eskilerin kurduğu binaya yeni katların eklenmesi gerektiğine inanır. Buna "çağdaş bir tecdit" der. Akif İnan'ın bu "yeni kat" çıkma anlayışı şiirlerinde hem şekilsel hem de muhteva olarak bir yeniliği beraberinde getirir. Geleneğin imaj dünyasından yararlanarak onu yenileyip tekrar üretebilmeyi başardığı görülür. Onun şiirlerinde gelenek, daha çok İslam kültür ve medeniyetinden, divan şiiri geleneğinden beslenerek ifadesini bulur. Akif İnan'ın her ne kadar evrimcilik ya da devrimcilik kaygısı gütmese de geleneği yenileştirme ve geliştirme düşüncelerine sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kullandığı nazım şekilleri ve şiirin biçimsel unsurlarından şiirin dil ve üslubuna ve muhtevasına kadar şairin birçok açıdan geleneği ya bir rehber ya da hedef olarak gördüğü ifade edilebilir.

Geleneğin envanterine kuşatıcı bir yaklaşımla sahip çıkan Akif İnan, şiirde bir atmosfer oluşturmak için sadece "anlam"a değil "ses"e de yaslanmak gerektiğinin bilincinde hareket eder. Hece veznine, kafiye ve redife, asonans ve aliterasyona önem vermesi bu bilincin bir yansıması olarak karşımıza çıkar.

Son olarak o şiirlerinde bütün kardeşlerini direnişe ve davaya sahip çıkmaya davet eder. "Şafak" şiirinde de ifade ettiği gibi; Umutsuzluktan uzaklaştırmak ister.

"Kim demiş her şeyin bitişi ölüm

Destanlar yayılır mezarımızdan" (TS, s. 67)

Kaynakça

Ahmed bin Hanbel, Müsned, (2001), (Thk. Şuayib el-Arnaut v.dğr) Müessesetü'r-Risale, C. 28.

Akın, Hüseyin, (2015), "Akif İnan Şiirinde Baba İmgesi", Yedi İklim Dergisi (M. Akif İnan Özel Sayısı), C. 27, S. 298, İstanbul, ss. 51-54.

Akkanat, Cevat, (2012), Gelenek ve ikinci Yeni Şiiri, Okurkitaplığı Yayınları, İstanbul.

Aydemir, Mustafa, (2014), "Asaf Halet Çelebinin Şiirlerinde Geleneğin İzleri", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3/1, ss 218-239.

Çetişli, İsmail, (2006), Metin Tahlillerine Giriş I Şiir, Akçağ Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem, (2009), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara.

Eliot, T. S., (2007), Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev:Sevim Kantarcıoğlu), Paradigma Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, Ethem, (2015), "Şair Meydanı Terk Ettiğinde" Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, ss. 45-51.

Eroğlu, Ebubekir, (2011), Modern Türk Şiirinin Doğası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Eyüboğlu, Bedri Rahmi, (2007), Dol Karabakır Dol (Bütün Şiirleri), İşbankası Yayınları, İstanbul.

Haksal, Ali Haydar, (2016), Bir Medeniyet Şairi M. Akif İnan, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

İnan, Mehmet Akif, (2016), Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

İnan, Mehmet Akif, (2015), Söyleşiler, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

İnan, Mehmet Akif, (2016), Hicret, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

İnan, Mehmet Akif, (2016), Tenha Sözler, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

İnan, Mehmet Akif, (2016), Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair, Eğitimbirsen Yayınları, Ankara.

Karataş, Turan, (2011), Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Sütun Yayınları, İstanbul,

Özdenören, Rasim, (1997), Ruhun Malzemeleri, İz Yayıncılık, İstanbul.

Özger, Mehmet, (2015), "Akif İnan Şiirinde Göksellik", Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, ss. 57-61.

Özsaray, Yunus Emre, (2015), "Akif İnan'ın Şiiri Üzerine" Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel

Sayısı) C. 27, S. 298, ss. 80-84.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1995), Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yayınları, İstanbul.

Törenek, Mehmet, (2015), "Edebiyat, Medeniyet, Tanzimat", Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı), C.27, S.298, ss. 93-97.

Turinay, Necmettin, (2015), " Akif İnan Şiirinin İmkânları ya da Şairin Kendi Kendine Ettikleri" Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) C. 27, S. 298, ss. 100-107.

Türkçe Sözlük, (2005), "Gelenek Maddesi", TDK Yayınları, Ankara.

Ünlü, Özcan, (2015), "Bir Güzel Adam: Mehmet Akif İnan", Yedi İklim Dergisi, (M. Akif İnan Özel Sayısı) , C. 27, S. 298, ss. 134-140.